

Δημήτρης Γρηγορόπουλος

Η κρίση του πολιτικού συστήματος

Η κρίση της πολιτικής έχει αναδειχθεί σ' ένα απ' τα προσφιλέστερα θέματα αναφοράς, και μάλιστα, όχι μόνο, ούτε τόσο απ' τους αντιπάλους του συστήματος, αλλά απ' τους υποστηρικτές του. Ένα ευρύ φάσμα αντιδράσεων διαμορφώνεται, από τις κραυγές αγωνίας και περιφροσύνης των «δημοκρατικών θεσμών» που κινδυνεύουν, ως την απερίφραστη καταδίκη και το ανάθεμα κατά των φαινομένων πολιτικής παθολογίας από αστούς δημοσιολόγους και πολιτικούς, όπως ο κ. Ανδριανόπουλος, που μετά «βδελυγίας» εκφράζει την απογοητευση του για το δημόσιο βίο.

Τα συμπτώματα μιας τέτοιας κρίσης είναι αδιαμφισβήτητα και κραυγαλέα και οδηγούνται σ' επικίνδυνη για το σύστημα ένταση, όπως:

- Το ρεύμα των λευκών και της αποχής στις εκλογές, που φτάνει σε κρίσιμα όρια.

- Η δημοτικότητα των κυβερνήσεων, που κερδίζουν τις εκλογές με υψηλά ποσοστά και που, όπως δείχνουν οι δημοσκοπήσεις, φθείρονται, εξανεμίζονται σε λίγους μήνες.

- Η σκανδαλολογία, η αμοιβαιότητα παραπομπής των πολιτικών ηγέτρων στα δικαστήρια, δείχνει να παγιώνεται

στο πολιτικό σύστημα.

- Φαινόμενα αυταρχισμού, προσωπικρατίας, συνωμοτικών κινήσεων, αντιδημοκρατικότητας και εκφυλισμού στο εκσωτερικό των κυρίαρχων κομμάτων είναι προσφιλές θέμα αναφοράς και της καθημερινής ζωής.

- Προβλήματα, που η λύση τους δεν προϋποθέτει βέβαια κοινωνική επανάσταση ή έστω ριζικές τομές - σήματα στο σύστημα, διαγωνίζονται και διογκώνονται: το νέφος μένει σταθερό στο ισοπέδες άστυ, τα θέματα μπαζώνονται, το πελατεϊακό σύστημα αποδεικνύεται Λερναία Ύδρα, που καταφροχθίζει τις όποιες ατόλιμες προσπάθειες εκσυγχρονιστικού ορθολογισμού.

- Και το πιο ανησυχητικό για τους εκπροσώπους και υποστηρικτές του συστήματος, η νέα γενιά δεν απογοητεύεται απλώς, όπως οι παλιότερες, από την πολιτική, αλλά αδιαφορεί, την αγνοεί, την αντιμετωπίζει αφ' υψηλού: ουδετεροποίηση της φύσει «επαναστασιακής» νεολαίας, που αποτελεί επιθυμία και επιδίωξη των ιδεολογικών μηχανισμών του συστήματος, αλλά και που υπερβαίνει τα ανενκά γι' αυτό όρια ασφαλείας.

Ο κατάλογος της συμπτωματολογίας είναι μακρύς, και χρήσιμος, ασφαλώς, για τη χειροστασή απόδειξη των

ναρκωσιστικῶν ἀντιλήψεων ὅτι «ἡ ἱστορία τελείωσε» καὶ ὅτι, συνελπίς, ἡ μοίρα τῆς ἀνθρωπότητος ταπίζεται μετὰ τὸ παρόλογο καὶ τὸ ἀπᾶνθρωπο τοῦ καπιταλισμοῦ· δυστυχῶς, ὁμῶς, ἡ πασιφανῆς γεροντικὴ ἀσθένεια τοῦ συστήματος δὲν ὀδηγεῖ με φυσικὴ ἀναγκαιότητα στο θάνατό του, ὅπως βουκαλλίζονται δογματικὲς καὶ μηχανιστικὲς ἀντιλήψεις. Ἄρα, πρῶτιστο χρέος ὅσων ρομαντικῶν οραματίζονται τὸν ἀντίποδα αὐτῆς τῆς κοινωνίας, τὸ σοσιαλισμὸς, εἶναι νὰ μὴ μένουν στις ἀναγκαῖες εμπειρικὲς διαπιστώσεις, ἀλλὰ ν' ἀνιχνεύουν τὰ αἴτια, τὰ πρῶτα καὶ τὰ βαθύτερα, τῆς πολυπλευρῆς κρίσης καὶ νὰ προτείνουν μιὰ ἐπιστημονικὰ θεμελιωμένη σοσιαλιστικὴ κοινωνία.

Ἐὰς ἐπιχειρήσουμε λοιπὸν, ὅσο ἐπιτρέπουν τὰ ὄρια καὶ ἡ υφῆ τοῦ σημειώματος, μιὰ διεύθυνση στα αἴτια τῆς πολιτικῆς κρίσης τοῦ συστήματος. Κατ' ἀρχὴν, μιλώντας γιὰ κρίση, πρέπει νὰ οριοθετήσουμε τὶς δύο διαμετρικὰ ἀντίθετες μορφές τῆς.

Ἀν ὡς κρίση ὀριστεῖ ἡ διατάραξη τῆς οὐμᾶλης λειτουργίας ἐνὸς φαινομένου ἢ, διαλεκτικὰ ἐπισημῆνο, ἡ ὄξυνση τῶν ἀντιθέσεων σὲ μιὰ ἐξελικτικὴ φάση του, τότε ἔχουμε:

α) Τὴν κρίση-λύση ἀντιθέσεων, ποὺ ὀδηγεῖ σ' ἀνώτερες μορφές ὑπαρξῆς· γιὰ παράδειγμα, ἡ κρίση τῆς φεουδαρχίας λήθηκε μετὰ τὴν μετάβαση στὴν ἀνώτερη αἰτιακὴ κοινωνία.

β) Τὴν κρίση ποὺ ὀδηγεῖ στὴν καταστροφή, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, ἡ λύση ἀντιθέσεων μετὰ τὸν πικρὸν πόλεμο ἢ τὴν ἀπισθοδρομὴν τοῦ «εὐπατριῶν σοσιαλισμοῦ» στὸν ἀσιατικὸ μαφιοζικὸ καπιταλισμὸς ἢ τὴν κρίση ποὺ μπορεῖ νὰ παρατείνεται καὶ νὰ διαβρώνει τὸ σύ-

στημα με διαδόχους ἐπιδιορθώσεις καὶ ὀξύνσεις, ποὺ συνισταμένη τους, σὲ τελευταία ἀνάλυση, εἶναι ἡ ἐπιδείνωση.

Με τὴν ἐπιφύλαξη πιθανῆς σχηματοποίησης, νομίζω ὅτι ἡ κρίση τοῦ πολιτικοῦ συστήματος τοῦ καπιταλισμοῦ πρέπει ν' ἀναχθεῖ σ' αὐτὴ τὴν παρατείνωμένη ἢ διαρθρωτικὴ, κατ' ἄλλους, κρίση. Σ' ἓνα πρῶτο ἐπίπεδο, ἡ κρίση τῆς πολιτικῆς καθορίζεται ἀπὸ χρονίζοντα προβλήματα τῆς οικονομικῆς βίας: πτώση τοῦ μέσου ποσοστοῦ κέρδους, συνύφανση στὸν καπιταλισμὸ τῆς πιο προωθημένης τεχνολογίας μετὰ τὴν διογκούμενη ἀνεργία, κυριαρχία τῆς χυδαίας κερδοσκοπικῆς τάξης τοῦ καπιταλισμοῦ, ἀνδροσύνη τοῦ πολυεθνικοῦ κεφαλαίου, ποὺ συνεργάζεται, ἀλλὰ καὶ ἀντιπαρταθεται, μετὰ τὸ ἐθνικὸ κεφάλαιο. Αὐτὰ τὰ φαινόμενα δυσχεραίνουν ἰδιαίτερα τὸ ρόλο τοῦ αἰτιακοῦ κράτους καὶ τοῦ πολιτικοῦ συστήματος γενικότερα, στὴν ἀναπαραγωγή τοῦ καπιταλισμοῦ· οἱ ἀντιθέσεις παίρνουν, οἰονεῖ, τὴ μορφή παραδόξου ποὺ πρέπει νὰ λυθεῖ: νὰ δοθεῖ, δηλαδή, ἀπόλυτη προτεραιότητα στὸ δυναμικὸ καὶ ἀναπτυσσόμενο τμήμα τοῦ κεφαλαίου, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξασφαλισθεῖ κάποια προστασία, ἄρα καὶ συμμετρία, μετὰ τὴν καθυστερημένη μερίδα του, ἀλλὰ καὶ με ἀναχρονιστικὰ μεσαία στρώματα. Ἡ ἐλληνικὴ ἐμπειρία, μετὰ τὶς προβληματικὲς ἐπιχειρήσεις διάφορων γενεῶν καὶ οἱ ἀτυχευμένους ρυθμίσεις, εἶναι εἰς γλῶσση ἀπόδειξη, ὅπως καὶ ἡ ἐντεινόμενη καταστροφικὴ μεσαίων στρωμάτων -με γενναία μάλιστα συμβολὴ τοῦ «μικροασιατικοῦ» ΠΑΣΟΚ- ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνίσχυση ἢ δημιουργία νέων παρασιτακῶν, με δάνεια καὶ ἐπιχορηγήσεις ποὺ ὄξυνουν σκανδάλων. Ἀκόμη, πῶς νὰ συμβιβασ-

στούν η ανάγκη για μέγιστη δυνατή κερδοφορία του μεγάλου κεφαλαίου και με πολιτικούς όρους, φοροαπαλλαγές και φοροκλασιές, σχεδόν δωρεάν δάνεια, συρρίκνωση της τιμής της εργατικής δύναμης, απ' τη μια, και η ανάγκη για στοιχειώδες βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων, ώστε ν' απορροφάται ανώδυνα η αντίδρασή τους;

Κι ένα ακόμη καθοριστικό φαινόμενο των ημερών: το έθνος-κράτος πρέπει να λύσει το Γόρδιο Δεσμό των εθνικών και διεθνών δομών απ' τη μια, πρέπει να διευθύνει την εθνική οικονομία, να διευθετήσει τις αντιφάσεις της, να υπερασπίσει τα εθνικά συμφέροντα: αυτή όμως η πολιτική –sine qua non– πρέπει να συνυπάρξει με τη διεθνοποίηση της οικονομίας, της πολιτικής, της ιδεολογίας, που περιορίζει τη δυνατότητα ρύθμισης σε εθνικό επίπεδο, πράγμα που ισχύει και για τις ισχυρές χώρες και –πολύ περισσότερο και με χειρότερες συνέπειες– για χώρες, όπως η δική μας.

Τέλος, η κλιμακούμενη άμεση παρέμβαση του κεφαλαίου στην πολιτική και στις λειτουργίες του κράτους –αίτιο, αλλά και αποτέλεσμα της κρίσης– εντείνει το πρόβλημα, καθώς μειώνει και διασύρει το ρόλο του αστακού κράτους ως γενικού καπιταλιστή: η προνομιστική μεταχείριση μερίδων κεφαλαίου εις βάρος άλλων είναι απροκάλυπτη, η σχετική αυτονομία περιορίζεται, η δυνατότητα συγκάλυψης του ταξικού του χαρακτήρα αποδυναμώνεται.

Αλλά, πέρα απ' αυτό το πρώτο επίπεδο προσέγγισης (σχέση οικονομίας-πολιτικής), πρέπει να εξετάσουμε το φαινόμενο και σ' ένα δεύτερο επίπεδο, στο επίπεδο της πολιτικής καθάαρτης,

στη σχετική της αυτονομία απ' την οικονομική βάση. Ένα παράδειγμα: η εντεινόμενη κρίση στους κόλπους του ΠΑΣΟΚ οφείλεται, εκτός των άλλων, και στο χαρακτήρα και την ψυχολογία του κ. Παπανδρέου: αυτή η αιτία δεν απορρέει αναπόδραστα απ' τους οικονομικούς νόμους: ως προς αυτούς είναι τυχαία, θα μπορούσε κάλλιστα να μην υπάρχει, αν ο χαρακτήρας του κ. Παπανδρέου (πράγμα πιθανό) ήταν διαφορετικός.

Στο επίπεδο αυτό παρατηρεί κανείς φαινόμενα, που στα πλαίσια ενός αστακού εκπονηχρονισμού και ορθολογισμού (όπου μπορεί να υπάρξει στο σύστημα) θα μπορούσαν να αμβλυθούν:

- Το πελατειακό σύστημα, που οδηγεί στη νοσηρή διόγκωση του κρατικού μηχανισμού, όχι μόνο δεν περιορίζεται, αλλά εντείνεται, προκαλώντας κομματικές και ενδοκομματικές τριβές: βέβαια, η ανεργία είναι η δομική αιτία, αλλά και στις προηγμένες καπιταλιστικές χώρες η ανεργία καλπάζει, όμως η στελέχωση του κρατικού μηχανισμού έχει σε σημαντικό βαθμό υποχωρήσει: στην Ελλάδα το πελατειακό σύστημα (όχι μόνο με προσλήψεις, αλλά και με παντοειδείς «χάρες») ουσιαστικά παραμένει αναλλοίωτο από συστάσεις του ελληνικού κράτους.

- Το κομματικό σύστημα νοσεί: τα αστικά κόμματα δεν έχουν βρει τη χρυσή τομή μεταξύ του σχετικά αποτελεσματικού κομματικού συμφέροντος και της ταξικής λειτουργίας τους: συχνά, η δεύτερη υπονομεύεται προς χάρη του πρώτου: το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, για παράδειγμα, σπληνίζει την ταξικά αναγκαία πολιτική της λειτουργίας του κυβερνώντος κόμματος, για ν'

ασκήσει στη συνέχεια ως κυβέρνηση την ίδια πολιτική και να την κατατηρώσει η νέα αντιπολίτευση κ.ο.κ.

Στις εσωτερικές διαδικασίες των κομμάτων του συστήματος, η απουσία δημοκρατίας ναρκωθετεί τη λειτουργία, την ίδια τους την ύπαρξη (φατριασμοί, διασπάσεις –έχουν βέβαια και άλλες αιτίες), αλλά και το σύστημα ως σύνολο (περιπτώση ουσιαστικής ανυπερησότητας της χώρας σήμερα απ' το ΠΑΣΟΚ με προεξάρχουσα τη δελφίνομαχία).

Αλλά στην κρίση του κομματικού και πολιτικού συστήματος συμβάλλει και η ουσιαστική απόσυρση της Αριστεράς ως αξιόμαχου πολιτικού αντιπάλου, άρα και φορέα, που συσπειρώνει και ενσωματώνει μάζες στο σύστημα. Δοθέντος μάλιστα ότι και η παραδοσιακή σοσιαλδημοκρατία έχει χάσει το «αριστερό» της χρώμα, στο σύστημα αναζητούνται φορείς και ιδεολογικά πλαίσια που θα στεγάσουν μια «νέα αριστερά» αναγκαία για το σύστημα.

Στο καθεντό επίπεδο της πολιτικής κρίσης, πολλά σοβαρά προβλήματα μπορείς να διαπιστώσεις. Θ' αναφερθούμε σε δύο με βαρυσήμαντη αξία στην έκπτωση, πρώτα, του αστικού κοινοβουλίου, που στην αστική ιδεολογία και τη θεσμολαγνεία είναι το κέντρο της εξουσίας και η έκφραση της λαϊκής βούλησης: οι εξουσίες του, λοιπόν, ακόμη και οι νομοθετικές, απορροφούνται από μια όλο και πιο συγκεντρωτική και κλειστή εκτελεστική εξουσία, οι βουλευτές έχουν απωλέσει την άσκηση ανεξαρτησία απ' το κόμμα ως «πατέρες του έθνους», ενώ και με την απουσία τους απ' το κοινοβούλιο και την άσμενη αποδοχή κάποιων προνομίων ευτελί-

ζουν παραπέρα τον θεσμό.

Και η δικαιοσύνη, τέλος, το αγλάσμα της αστικής δημοκρατίας, ο ακρογωνιαίος λίθος της θεοφίας των ανεξάρτητων τριών εξουσιών, έχει σφραχτά, μέχρι θανάτου του όποιου προσήματος ανεξαρτησίας, εναγκαλιστεί με την εκτελεστική εξουσία, που φτάνει στο σημείο να της αναθέτει την ποινικοποίηση της πολιτικής ζωής (παρεπιμπές αντιπάλων πρωθυπουργών, τρομονόμος της Ν. Δημοκρατίας κ.ά.).

Τέλος, πρέπει να σταθεί κανείς στη διαρκώς διωγζόμενη εξουσία των ΜΜΕ, με την πολυδιάστατη υφή και λειτουργία τους, που διεκδικεί άμεσα πια στην εξουσία, στη νομή, διανομή και άσκηση της, φθείροντας, για δικούς τους ιδιοτελείς σκοπούς, την αξιοπιστία της πολιτικής, διαβρώνοντας τις συνειδήσεις με τα πνευματοκτόνα προϊόντα, καλλιεργώντας ένα χυδαίο ατομισμό.

Κανείς, ουσιαστικά, δεν αμφισβητεί την κρίση του συστήματος στο πολιτικό, αλλά και σ' όλα τα επίπεδά του: είναι αυτονόητη για την Αριστερά η σημασία και παραδοχή και εκ των έδων της κρίσης: μάλιστα αξίζει να κάνουμε μια ακόμη παρατήρηση: η κρίση τα τελευταία χρόνια αξίνεται, παρά την υπολειτουργία και υποχώρηση της δράσης του υποκαμμενικού παράγοντα, του κοινωνικού και πολιτικού κινήματος, από αντίδομητες αιτίες και πηγές του συστήματος. Αυτή η διαπίστωση αναχρυσίζει την αισιοδοξία, αλλά υπογορεθεί και το χρέος του ριζοσπαστικού κόσμου: ο αντίπαλος του συστήματος πρέπει, επιτέλους, να φανεί και επιτέλους, να διαβεί...